

Секція 3

Виклики функціонуванню держави в умовах сучасних змін глобальних економічних трендів

Валіон О. П.

*докторант кафедри всесвітньої історії
та релігієзнавства
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка*

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СФЕРА РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ В УМОВАХ ЗОВНІШНІХ І ВНУТРІШНІХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ

Події, що відбуваються сьогодні у світі, зокрема, пандемія коронавірусу, падіння цін на нафту, глобальна економічна рецесія трансформують усталені світові економічні тренди. У нових умовах зростає роль технологічних інновацій та інформатизації суспільства, ставляться питання до ефективності процесів інтеграції та глобалізації, прагматизму інтернаціоналізації і розподілу праці. Тимчасове закриття кордонів, руйнація міжнародних економічних ланцюгів, проблеми у зовнішній торгівлі країн, політика захисту внутрішнього ринку змінюють систему світової економіки та міжнародних відносин. Як зазначав на початку квітня 2020 р. американський дипломат Генрі Кіссинджер: “Реальність така, що світ ніколи не буде колишнім після коронавірусу” [1]. Пандемія показала наскільки взаємозалежним є світ, тому, ймовірно, ефективніше вирішувати її наслідки за допомогою механізмів багатостороннього співробітництва, у рамках інтеграційних і глобальних міжнародних інституцій. Проте зараз, природно, зусилля кожної з держав спрямовані на те, щоб “потушити полум’я” пандемії всередині країн, максимально акумулювавши власні сили. У цьому контексті чимало

залежить від міцності й дисциплінованості влади у подоланні кризових явищ, ефективності системи охорони здоров'я, економічного потенціалу, згуртованості суспільства.

Глибина і масштаби пандемії COVID-19 дають підстави вважати її найбільшою глобальною кризою нашого століття [2]. Аналітики порівнюють економічну кризу 2020 р. із Великою депресією 1929 р. Міжнародний валютний фонд прогнозує падіння показника ВВП на душу населення для 170 країн світу [3]. Фінансово-економічна криза здатна перевершити за своїми наслідками Велику рецесію 2008–2009 рр. [2].

Нова геоекономічна реальність, вочевидь, змінить засади світового виробництва, яке в умовах глобалізації розміщувалося у всьому світі, безперешкодно спрямовуючи товари на необхідні ринки. Пандемія дестабілізувала глобальні економічні ланцюги, спричинила перебої у постачанні продукції, призвела до усвідомлення необхідності розміщення виробництв поблизу своїх кордонів. Крім того, закриття підприємств, скорочення робочих місць, безробіття, падіння попиту і пропозиції – далеко не весь перелік негативних наслідків соціально-економічної кризи, спричинених світовою пандемією.

Кожна країна світу прагне вийти із ситуації, що сьогодні склалася, з найменшими соціально-економічними втратами. Особливо вразливі ті держави, які інтегровані у світову економіку. Зокрема, це стосується і Республіки Білорусь – держави із малою відкритою економікою, що за цим показником є лідером серед країн СНД й випереджає більшість держав – членів Євросоюзу [4, с. 167–168]. У Білорусі – експортоорієнтована економіка, частка експорту становить близько 60%, тому країна залежить від зовнішньоторговельної діяльності, експортно-імпортних операцій, чутливо реагує на проблеми у країн-партнерів.

Зовнішні та внутрішні виклики, що нині постають перед республікою, як прогнозують експерти, можуть стати “ідеальним штормом”, у який потрапить білоруська економіка. У зв'язку з цим, надзвичайно актуальним є вироблення і впровадження антикризових заходів, виділення необхідних ресурсів, спрямованих на стабілізацію соціально-економічної сфери для пом'якшення і усунення негативних

наслідків пандемії та інших “шоків”, що торкнулись на сучасному етапі Білорусі.

Зауважимо, що основні вектори державної політики у соціально-економічному секторі Республіки Білорусь базуються на реалізації білоруської економічної моделі, що була сформована у середині 1990-х рр. Соціально-економічна система спрямована на побудову соціально орієнтованої багатокладної ринкової економіки, спирається на базові національні характеристики: специфічні особливості країни, її історії, національний характер, менталітет народу, традиції господарювання, людську солідарність, взаємодопомогу, та, водночас, знаходиться у постійній трансформації, наповнюючись новим змістом, враховуючи тенденції інтеграції та глобалізації.

Власне, специфічна соціально-економічна система є мейнстримом “білоруської моделі розвитку”, серед характерних рис якої вкажемо: побудову сильної і ефективної держави; забезпечення рівноправності всіх форм власності; здійснення індивідуальної, продуманої приватизації, націленої на підвищення ефективності виробництва; розгортання широких інтеграційних процесів із країнами СНД, перш за все з Росією, у сфері економіки, охорони здоров'я, освіти, науки, оборони, культури; багатовекторність зовнішньоекономічних зв'язків; проведення сильної соціальної політики держави. При цьому основне завдання білоруської економічної моделі – на основі високої ефективності виробництва забезпечити гідний матеріальний рівень життя як для всього суспільства, так і для його окремих груп [5, с. 237–238].

Проблеми, що періодично постають на порядку дня, перевіряють на міцність правильність білоруського шляху розвитку, спонукають до корекції соціально-економічної моделі. На наш погляд, і нині, стикнувшись із кількома кризовими явищами, Білорусі необхідно зробити кроки у напрямку реформування економічної і соціальної політики.

Особливістю сучасної білоруської соціально-економічної системи є провідна роль держави в економіці та наявність значного державного сектору. Згідно відомостей Європейського банку реконструкції та розвитку частка державного сектору у ВВП Білорусі становить близько 70%, тоді як у інших країнах з перехідною

економікою рівень цього показника перебуває у діапазоні від 20 до 35% [5, с. 150]. Державний сектор забезпечує близько 50% зайнятості, понад 80% випуску продукції промисловості та менше 40% в експорті товарів [6]. Характерною рисою економічного розвитку Білорусі є те, що поряд із державним сектором функціонує приватний сегмент економіки, зокрема, недержавні підприємства створюють близько половини ВВП, на їх частку доводиться біля 60% експорту і половина зайнятості [7, с. 118]. Нині білоруські економісти наполягають на реструктуризації неефективних чи збиткових держпідприємств, які отримують значні дотації із держбюджету. Одним із механізмів реформування державних підприємств виступає приватизація, однак у Білорусі вона здійснюється повільно. Наймасштабніші приватизаційні угоди знаходяться під контролем керівництва держави, при цьому важливу роль відіграють цінова політика та умови угоди, насамперед, необхідність вкладання інвестицій у виробництво, збереження зайнятості тощо.

Кризова ситуація, що сьогодні спостерігається у білоруській економіці, особливо потребує державної підтримки малого і середнього бізнесу для збереження функціонування й ефективності роботи приватного сектору, недопущення скорочення робочих місць. Як показує аналіз світового розвитку, вищій позиції країни у рейтингу "Doing Business" відповідає вища частка приватного сектору у ВВП, відповідно, його більша конкурентоспроможність. Нині у Білорусі частка малого і середнього бізнесу становить близько 30%, однак планувалося досягти 40%.

Соціально орієнтована ринкова економіка Білорусі передбачає проведення активної соціальної політики, на фінансування якої упродовж років виділяються значні бюджетні кошти. У цьому контексті вдалося досягти чимало: зростання зарплат, пенсій, введення пільг на ЖКГ, низький рівень безробіття, зменшення соціальної нерівності та ін. Разом з тим, кризи в економіці призводять до погіршення рівня життя громадян, що сприймається білорусами як порушення владою соціального контракту [8]. Тому важливо, щоб соціальна політика відповідала економічним ресурсам країни, а також була спрямована на адресну підтримку соціально незахищених груп суспільства.

У нинішніх умовах особливо необхідна державна підтримка соціальної сфери. Проте, як зауважують експерти, білоруська допомога із безробіття не вирішить проблеми, натомість вважають за необхідне введення базового доходу, що допоможе уникнути бідності, соціальних катаклізмів і скорочення попиту [9]. 24 квітня 2020 р. Олександр Лукашенко підписав Указ № 143 “Про підтримку економіки” з метою “мінімізації впливу на економіку Республіки Білорусь світової епідеміологічної ситуації” [10], ефективність якого покаже час.

На сучасному етапі Республіка Білорусь стикнулася також із зовнішніми викликами, пов’язаними із зниженням постачання нафти, проблемами у зовнішньоторговельній діяльності. Особливі відносини з Росією, яка є основним зовнішньоторговельним партнером Білорусі, забезпечили білоруським товарам доступ на російський ринок, а також республіка одержала можливість упродовж тривалого часу отримувати енергоресурси за внутрішніми російськими цінами. Проте із введенням Росією так званого податкового маневру поступово знижуються експортні мита на нафту й зростає податок на видобуток корисних копалин. Відтак, до 2024 р. Білорусь буде отримувати нафту за світовими цінами. Безумовно, Республіка Білорусь чимало втрачає від цього кроку з боку стратегічного партнера (за 2019 р. – 330 млн доларів США). Чергова “нафтова криза” відбулася на початку 2020 р., коли Росія відмовилася постачати нафту на білоруські нафтопереробні заводи. Хоча в енергетичній сфері Мінську вдалося домогтися часткової диверсифікації джерел нафти, а також домовитися з російськими компаніями про її постачання, проте, на думку білоруських аналітиків, небезпека від Росії не зникає. Це пов’язано із прагненням РФ схилити Білорусь до “поглибленої інтеграції” в обмін на збереження економічних преференцій. У дорожніх мапах проекту крім економічних аспектів, існує остання 31-а, яка передбачає створення єдиної валюти і наднаціональних органів, що свідчить про небезпеку суверенітету Білорусі [11].

Серед інших зовнішньоекономічних проблем вкажемо на зниження попиту на білоруський експорт, насамперед, через економічний спад у Росії, викликаний карантином, зменшення активності торговельної діяльності Білорусі з іншими країнами, що може призвести до падіння випуску продукції, зайнятості та експортної

виручки. А руйнування глобальних товарно-сировинних ланцюгів виробництва уже позначилось на роботі білоруських підприємств, що працюють, зокрема, із постачаннями з Китаю. Нестача імпортованих матеріалів і комплектуючих спричинить скорочення випуску продукції, що впливатиме на зайнятість і доходи бюджету [9].

Таким чином, в умовах глобальної економічної рецесії надзвичайно важливо адаптувати білоруську економічну модель під цю тривалу невизначеність, прийняти необхідні як антикризові заходи, спрямовані на подолання проблем, що виникли у зв'язку з пандемією COVID-19, а також здійснити структурне реформування соціально-економічної сфери, що дасть можливість зробити її стійкішою до зовнішніх і внутрішніх викликів, покращить позиції республіки у світовій економіці, сприятиме зміцненню білоруської державності.

Список використаних джерел

1. Новая система: каким будет мир после пандемии. URL: https://www.gazeta.ru/politics/2020/04/26_a_13063171.shtml.
2. Мир после пандемии. 12 прогнозов от 12 экономистов, политологов, медиков и дипломатов. URL: https://focus.ua/world/452339-mir_posle_pandemii_12_prognozov_ot_12_ekonomistov_politologov_medikov_i_diplomatov.
3. Вплив пандемії COVID-19 на міжнародні відносини: ключові тенденції. URL: <http://www.polukr.net/uk/blog/2020/04/vpliv-pandemii-covid-19-namiznarodni-vidnosini/>
4. Валіон О. П. Білорусь: соціально-економічні аспекти розвитку (кін. 80-х рр. XX ст. – поч. XXI ст.). Тернопіль: Астон, 2014. 274 с.
5. Социально-экономическая модель: становление и развитие: теория, методология, практика. Под общ. ред. В. Г. Гусакова. В 2 кн. Кн. 1 / В. Г. Гусаков [и др.]; Нац. Акад. Наук Беларуси, Ин-т экономики. Минск: Беларуская навука, 2015. 554 с.
6. Борнукова К., Колькин Д. Реструктуризация предприятий госсектора в Беларуси. URL: http://eng.beroc.by/webroot/delivery/files/beroc_privatization_pp40.pdf.
7. Шурубович А. В. Белорусская экономическая модель перед лицом тяжелых испытаний. URL: <file:///C:/Users/User/Desktop/%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0>

%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D1%83%20%D0%B1%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%80%D1%83%D1%81%D1%96/beloruskaya-ekonomicheskaya-model-pered-litsom-tyajel-h-isp-taniy.pdf.

8. Катерина Борнукова: Властям пора задуматься, какой новый социальный контракт предложить населению. URL: <https://thinktanks.by/publication/2017/04/04/katerina-bornukova-vlastyam-pora-zadumatsya-kakoy-novyuy-sotsialnyy-kontrakt-predlozhit-naseleniyu.html>.

9. Идеальный шторм: эксперты BEROC – о белорусской экономике в 2020 году. URL: <https://euroradio.fm/ru/idealnyy-shtorm-eksperty-beroc-o-beloruskoy-ekonomike-v-2020-godu>.

10. Обнародован текст указа о поддержке экономики в условиях COVID-19. URL: <https://www.tio.by.info.novosti>.

11. Федоров А. Москва вернется к проекту “углубленной интеграции” после пандемии. URL: <https://naviny.by/article/20200418/1587195691-moskva-vernetsya-k-proektu-uglublennoy-integracii-posle-pandemii/>

Вітенко А. В.

*студентка Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

Іванов О.Ф.

*к.і.н., доцент кафедри
нової та новітньої історії зарубіжних країн
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

ПОЗИЦІЇ ДЕРЖАВ АНТИГІТЛЕРІВСЬКОЇ КОАЛІЦІЇ ЩОДО ПІСЛЯВОЄННОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НІМЕЧЧИНИ

Погляди і позиції союзників по антигітлерівській коаліції щодо економічного розвитку Німеччини після завершення війни почали обговорюватися ще в 1941 році. На нашу думку, еволюцію політики держав-союзників щодо нацистської Німеччини, і зокрема їхнього